

Remissvar – En utvecklad vattenförvaltning, SOU 2019:66

Örebro läns museum har fått utredningen på remiss.

Sammanfattande slutsatser

Det är svårt att ha några synpunkter på utredningens förslag ur kulturmiljösynpunkt. Anledningen är att kulturmiljö endast återfinns i *DEL B Kartläggning. Av DEL C Bedömningar och förslag* går inte att utläsa hur olika förslag kan eller inte kan hantera hur kulturmiljö ska tas tillvara, inte minst vid målkonflikter.

I *DEL C Bedömningar och förslag* omnämns kulturmiljö som historisk påverkan, historiskt påverkade områden, diffus och historisk påverkan. Målkonflikter som berör kulturmiljö hanteras inte utan kulturmiljö hanteras endast som ett återställande- och finansieringsproblem och därmed inte i sin egen rätt.

Utformningen av en vattenvattenförvaltningsavgift bör utredas men det är centralt att utredningens direktiv formuleras på ett sådant sätt att kulturmiljön kan tas till vara.

Utredningens behandling av kulturmiljön och en historisk dimension

Är kulturmiljö = gammal, onödig infrastruktur? Problematiken med de underförstådda perspektiven i utredningen kan destilleras ned till denna fråga.

I utredningen används begreppet kulturmiljö vid 69 tillfällen. I alla utom ett av dessa fall återfinns kulturmiljö i texter som är beskrivande, återger vad som sagts av andra och i andra sammanhang. Begreppet kulturarv återfinns tio gånger i samma beskrivande och refererande sammanhang som kulturmiljö.

I *DEL C Bedömningar och förslag* återfinns begreppet en gång – kulturmiljö utpekade en av de kompetenser som finns vid länsstyrelserna. Utredningen väljer istället att i *DEL C Bedömningar och förslag* föra in ett helt nytt begrepp för att benämna kulturmiljö/kulturarv, nämligen – historisk påverkan.¹ Detta begrepp återfinns sex gånger i förslagsdelen.

Begreppet historisk påverkan definieras inte, men när det används första gången (s. 333) så är det i ett sammanhang som behandlar åtgärdsarbete för flottningsleder och dammar samt att PPP inte kan tillämpas för äldre anläggningar som därför bör behandlas på samma sätt som förorenade områden. Av det får slutsatsen dras att det är äldre anläggningar i form av till

---

¹ Historisk påverkan, historiskt påverkade områden, diffus och historisk påverkan

exempel flottningsleder och dammar som utredningen avser med begreppet historisk påverkan, dvs. det som ur ett annat perspektiv brukar benämnas kulturmiljöer.

Det här är inte bara en simpel fråga om ett slarvigt eller obetänksamt ordval. En välkänd taktik är att ersätta gamla etablerade benämningar med andra ord som förutsätts ha en annan laddning eller önskad påverkansseffekt, antingen i en positiv (som i propaganda) eller i en negativ riktning. När en negativ påverkansseffekt önskas används ordval som ska fungera nedsättande. Det kan också handla om att försöka få negativa konnotationer att smitta över till neutrala eller positiva benämningar.

Utredningens omskrivningar är i linje med hur civilsamhällesaktörer börjat tala om kulturmiljö.² Det är svårt att inte uppfatta detta som ett försök av utredningen att nedvärdera kulturmiljö och kulturarv utan att skriva det rakt ut.

Målkonflikter och åtgärdsarbete

Utredningen noterar i *DEL B Kartläggning* att det finns målkonflikter där kulturmiljön är en av parterna (s. 154, 157, 329–330, 332–333).

I *DEL B Kartläggning* finns sex rader om vikten av kulturmiljöfrågor i åtgärdsarbetet (s.332). Ingenstans i utredningen har åtgärder kunnat återfinnas som svarar mot detta behov av att ta hänsyn till kulturmiljön.

Ett annat exempel är att *DEL B Kartläggning* behandlas återställande av flottningsleder utan att konflikten med kulturmiljövårderna nämns (s. 325).

I utredningen refereras till arbetet med en nationell strategi för arbetet med kulturmiljöfrågor och Havs- och vattenmyndighetens rapport (s.157). Havs- och vattenmyndigheten har i den konstaterat att en samlad bild och bedömning av målkonflikten saknas idag. Myndigheten gör därefter bedömningen "att miljöanpassningen och restaureringen ofta kan göras utan att de värdefulla kulturmiljöer eller nationella kulturmiljömålen påverkas på ett betydande sätt."

Det är korrekt att miljöanpassning och restaurering kan förenas med kulturmiljö. Problemet är att det **inte** görs. Det är just det som målkonflikten handlar om – att kulturmiljöerna rivs ut och förstörs.

Med tanke på hur länge som utredningen hållit på, och hur mycket text som producerats, hade det varit rimligt att utredningen skaffat sig fakta om målkonfliktens omfattning för att kunna göra en saklig bedömning.

Enligt vår bedömning har utredningen inte hanterat frågan om hur målkonflikten ska hanteras och vilka åtgärder som bör vidtas för att säkerställa att kulturmiljön tas till vara.

Utformningen av vattenförvaltningsavgift bör utredas (kap. 22.6)

Örebro läns museum tillstyrker utredningens förslag att utformning av vattenförvaltningsavgift bör utredas. Vid tillsättandet av en sådan utredning är det centralt att välja ett annat ordval än

---

² Älvräddarna vill "restaurera vattendrag och ta bort gammal infrastruktur som inte längre tjänar något syfte." Sportfiskarna uttrycker det som att vattenmiljöer och fiskar "fått betala ett högt pris för industrialiseringen av Sverige."

utredningens (se ovan) och explicit ge direktiv om att det inte handlar om hur historiskt påverkade områden ska saneras utan om hur kulturmiljön ska tas tillvara.

En ny utredning bör vidare ha till uppdrag att hantera målkonflikter och hur finansiering av åtgärder som kan tillgodose såväl naturmiljön som kulturmiljön kan komma till stånd. Ordvalet gör dock att det inte går att frigöra sig från känslan av att utredningen i sina förslag haft i åtanke hur ett s.k. återställande ur ett snävt naturmiljöperspektiv ska kunna finansieras och inte hur förbättring av naturmiljön ska kunna åstadkommas utan att inkräkta eller skada kulturmiljön.

Vi konstaterar att det i ett av de särskilda yttrandena så ifrågasätts finansieringsmodellen.

Utredningens organisatoriska förslag

Det är svårt att ha några synpunkter på förslagen till förändringar av organisation etcetera som utredningen lägger då hantering av målkonflikter och hänsyn till kulturmiljön lyser med sin frånvaro.

Utredningen skriver i DEL C *Bedömningar och förslag* (s. 588) "att det är både naturligt och effektivt att vattenförvaltningsarbetet samordnas av länsstyrelserna på liknande sätt som arbetet med miljömålen i övrigt." Vi delar uppfattningen att det borde vara så, men tvingas konstatera att i praktiken så är det naturmiljöfrågan som dominerar på länsstyrelsen både till antal anställda och resurser.

Vi konstaterar vidare att kulturmiljöarbetet prioriterats ned vid länsstyrelserna under den senaste tioårsperioden.³ Myndigheten för Kulturanalys skriver i *Kulturmiljöstatistik Kulturfakta 2020:1*: "Under den sista tioårsperioden har länsstyrelsernas totala verksamhetsresurser för kulturmiljö successivt krympt. Minskningen mellan år 2009 och år 2018 motsvarar 30 procent, från totalt 225 miljoner kronor till totalt 159 miljoner kronor.

Länsstyrelsen har haft till uppgift att väga allmänna och enskilda intressen. Med återställningsarbetet verkar ett överintresse ha etablerats inom länsstyrelsen vilket slår ut andra intressen och värden på förhand. Vi är tveksamma till att länsstyrelsen kan fortsätta att inom sig hårbärgera så många olika intressen och motstridiga roller.

Utredningens perspektiv och utgångspunkter

Utredningens perspektiv är snävt naturvetenskapligt. Utgångspunkten förefaller ha varit föreställningen att det är möjligt att återvända till Edens lustgård och tiden före Eva erbjöd Adam att äta frukt från kunskapens träd, dvs. syndafallet. Att det finns en problematik med återställande berörs inte. Kulturmiljöer som skapats av människors och djurs arbete med sina kroppar återställs till "natur" med maskinernas hjälp. Men denna "natur" kan lika gärna benämnas "maskinlandskap", och kommer bli ett kulturarv, som berättar historien om hur vi tänkte och gjorde på det tidiga 2000-talet ...

---

³ Myndigheten för Kulturanalys skriver i *Kulturmiljöstatistik Kulturfakta 2020:1* s. 47: "Under den sista tioårsperioden har länsstyrelsernas totala verksamhetsresurser för kulturmiljö successivt krympt. Minskningen mellan år 2009 och år 2018 motsvarar 30 procent, från totalt 225 miljoner kronor till totalt 159 miljoner kronor.

Historiskt sett har människor förstått att olika behov och intressen måste samsas. Fisken har getts möjlighet passera dammarna för folk ville kunna fortsätta fånga och äta fisk. Idag borde vi väl också klara att tänka på både djur/natur och människor?

Beslut i detta ärende har fattats av landsantikvarie och läns museichef Birgitta Johansen efter föredragning av t.f. enhetschef Lars Petersson

Birgitta Johansen

Lars Petersson